
David I. Kertzer: **Ritual, Politics, and Power.** Yale University Press, N.Y., 1988. 235 s.

Mitä merkitystä ja vaikutusta ns. rauhanmarsseilla oikeastaan on? Tästähän on mm. meillä Suomessa käyty keskustelua. Ja tämä kysymys esitetään yhä uudelleen rauhanmarsseihin osallistuville. Esitettyyn kysymykseen — jo

ka on tietysti enemmänkin haaste kuin pelkkä kysymys — on ollut erittäin vaikea antaa perusteluita 'rationaalisia' vastauksia.

Hyvin tuttu on television katselijoille näkyvä eduskunnan istunnosta, jossa kansanedustaja puhuu lähes tyhjälle salille. Mitä järkeä on tällaisessa puheessa jota juuri kukaan ei kuuntele? Kenelle tuo puhe on oikeastaan suunnattu?

Kertzerin kirjan idea on ottaa esille mm. tällaisia esimerkkejä politiikasta ja pyrkiä antamaan järjettömältäkin näyttävälle käyttäytymiselle järkevä selitys. Kertzer väittää, ettei järkevää selitystä voida löytää rationaalisen utilitaristisen käyttäytymisen teorian pohjalta vaan avuksi tarvitaan kulttuurista selitysmallia.

Mikä saa antropologian professorin tarttumaan sellaiseen aiheeseen kuin rituaalin merkitys politiikassa? Kirjasta löytyy ainakin kaksi perustelua: eksplisiittinen jolla Kertzer viittaa symbolisen ulottuvuuden tutkimattomuuteen ja implisiittisempi, jossa on kyse kamppailusta symbolisesta statuksesta tieteen taisteluareenalla. Kertzer toteaa vanhahtavasti (s. 7): »Modernin politiikan symbolista ulottuvuutta koskevien tutkimusten kehittymättömyys johtuu myös tietynlaisten empiiristen menetelmien korostuneesta asemasta modernissa yhteiskuntatieteessä. Symboleja ei voida tutkia tyydyttävästi kvantitatiivisesti, eikä surveyllä tai vaalianalyysillä.»

Kertzer pyrkii kirjassaan osoittamaan miten rituaali on aina ollut ja *tulee olemaan* olennainen osa politiikkaa. Rituaalia käytetään symbolisoimaan, yksinkertaistamaan monimutkaista todellisuutta ja mahdollistamaan poliittisia viestejä.

Kertzer osoittaa kuinka rituaali auttaa rakentamaan poliittisia organisaatioita, kuinka sitä käytetään luomaan poliittista legitimitettä, kuinka se synnyttää solidaarisuutta silloinkin kun poliittinen yksimielisyys puuttuu ja kuinka tehokas se voi olla niin poliittisen konfliktin keittämisessä kuin voimistamisessakin.

Kertzerin tutkimus on sisällöllisesti, ajallisesti ja alueellisesti laaja. Sisällöllisiä teemoja ovat mm. riittien valta, riitit ja rituaalit legitimitettiin ja mystifioinnin välineinä, poliittisen todellisuuden rituaalinen luominen, vallankumouksen rituaalit, taistelu vallasta rituaalin välityksellä, vallan rituaalit jne. Näitä rituaalin käyttötarkoituksia valaistetaan kirjassa esimerkeillä atsteekkien kannibaalirituaaleista kuninkaiden kruunajaisiin 1600- ja 1700-luvuilla, esimerkeillä Ranskan vallankumouksesta, Ku-Klux-Klanista aina viime vuosien esimerkkeihin terroristeista ja Aldo Moron murhasta, Indira Gandhin murhasta, Iranin vallankumouksesta jne. Tällä tavoin Kertzer kyllä löytää esimerkkejä rituaalin maailmanlaajuudesta ja tukea monenlaisille rituaalien käyttötavoille mutta samalla esitystavasta tulee väistämättä poukkoileva ja luetelomainen.

Kertzer asettaa itselleen erityisesti kaksi tutkimustehdävää: Ensiksi selittää *miksi* rituaali on tärkeä *kaikissa*

poliittisissa järjestelmissä ja toiseksi näyttää rituaalin erilaisia käyttötapoja politiikassa.

Mitä rituaali sitten tarkoittaa? Kertzer ei pyri oikeaan määritelmään vaan hänelle rituaali on pikemminkin analyysin kategoria, joka auttaa käsittelemään inhimillisen kokemuksen kaaosta. Toisin sanoen, Kertzerin tulkinnan mukaan ei ole olemassa mitään oikeaa tai väärää määritelmää rituaalista vaan kyse on erilaisten näkökulmien hedelmällisyydestä pyrittäessä ymmärtämään maailmaa jossa elämme.

Jotain erityistä rituaalin on kuitenkin tarkoitettava muutenhan se olisi käsitteenä turha. Kertzer seuraa Durkheimia määrittelemällä *rituaalin symboliseksi käyttäytymiseksi joka on yhteiskunnallisesti 'standardisoitua' ja toistuvaa*. Rituaalin mieli on siinä, että rituaalit ovat vaikuttava keino *ilmaistaessa ihmisten yhteiskunnallista riippuvuutta*. Rituaalissa ilmaisemme 'yhteiskunnallisuutemme' (esimerkiksi noudattaessamme pukeutumisessa 'hyvää tapaa') ja samalla ritualistiset symbolit tarjoavat keinon 'ylittää' yksittäisiä kokemuksia ja osallistua kokonaisvaltaisemmin kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen kokemuksen kokonaisuuteen. Rituaali auttaa merkityksellistämään maailmaa ja sitomaan yksilöä yhteiskuntaan esimerkiksi pyrkimällä yhdistämään menneisyyden nykyiseen ja nykyisyyden tulevaisuuteen eli rituaali tarjoaa keinon osallistua yhteiskunnan muutokseen.

Rituaalin kulku on hyvin strukturoitu ja standardisoitua. Rituaali toteutuu usein tietyissä paikoissa tiettyinä aikoina. Kaikkiin näihin osatekijöihin liittyy erityistä symbolista merkitystä. Rituaali pyrkii vaikuttamaan. Vaikutaminen on tunteiden kanavoitinta, tietoisuuden ohjaamista ja yhteiskunnallisten ryhmien organisointia. Rituaalin vaikuttavuus riippuu olennaisesti sen symbolisointikyvystä: kyvystä merkitä 'jotakin enemmän'.

Symbolit muodostavat rituaalin sisällön ajateltaessa tuota 'jotakin enemmän' merkitsemistä. Symbolien kolme tärkeää ominaisuutta tässä suhteessa ovat: merkityksen tiivistyminen, 'moniaanisyyttä' ja 'epämääräisyys'. Tiivistyminen viittaa symbolin kykyyn edustaa ja yhdistää erilaisia merkityksiä. 'Moniaanisyyttä' tarkoittaa sitä, että sama symboli voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Sama symboli voi puhutella onnistuneesti hyvinkin erilaisia ihmisiä. 'Epämääräisyys' taas tarkoittaa sitä, että symbolilla ei ole mitään tarkkaa tai määrättyä merkitystä.

Siinä määrin kuin politiikan läpäisee tämäntyyppinen symbolisuus, se väistämättä määrittelee myös politiikan 'olemusta'. Kertzer siis tavallaan väittää politiikan olevan huomattavan monimutkaista, monimerkityksellistä ja 'epämääräistä'. Rationaalinen poliittinen käyttäytyminen ei ole suinkaan määrätietoista ja selkeää egoistista taloudellisen hyödyn tavoittelua — ei edes modernissa politiikassa.

Kertzer jakaa täysin Clifford Geertzin tunnetun toteamuksen: »Täysin demystifioitu maailma on täysin depolitisoitu maailma.» Tämä pätee jopa rationalisoituneeseen,

maallistuneeseen ja pitkälle »taianomaisuudesta vapautuneeseen» (Weber) moderniin maailmaan. Mihin myös moderni ihminen sitten tarvitsee rituaalia? Rituaalin avulla me ilmaisemme yhteiskunnallisen ja sosiaalisen riippuvuutemme. Tärkeintä tässä riippuvuuden ilmaisemisessa on yhteinen osallistumisemme ja tunteenomaisen sitoutumisemme eikä niinkään mitkään rationalisoinnit joita kenties liitämme rituaaleihin. Rituaali voidaan ymmärtää retoriikan muodoksi, viestin propagoimiseksi symbolisen 'performanssin' välityksellä.

Rituaali on aina onnistunut — eli se on 'totta' — silloin kun se herättää meissä voimakkaita tunteita. Kuten niin monista historian esimerkeistä tiedämme, rituaalin vaikuttavuus on usein — niin hyvässä kuin pahassa — sen totuus. Modernissa arkielämässä 'syvät' tunteisiin liittyvät sitoutumisen tilanteet ovat harvassa, mutta silloin kun sellaiseen törmäämme vaikutus on sitä vahvempi.

Kaiken kaikkiaan esimerkkejä rituaaleista politiikassa on todella helppo löytää. Tämä ei ole ongelma. Ongelma on pikemminkin osoittaa miten tapahtumat tapahtuvat ja tarkemmin minkälaisella logiikalla rituaalit ovat mukana tapahtuvassa. Kertzerin kirja on pinnallisimmillaan tässä. Hän kyllä toteaa itsepuolustusellisesti: »Yritäessäni haudata naiivin käsityksen politiikasta yksinkertaisena tuloksena eri intressiryhmien kamppailusta materiaalisista resursseista haluan välttää vastakkaisen virheen, nimittäin sen, että kuvaisin ihmisiä haamuina jotka ovat vankeina symbolisesti luodussa maailmankaikkeudessa jota he eivät kykene muuttamaan.» . . . »Oleellista on tosiasia, että valta täytyy tulla ilmaistuksi symbolisessa valepuvussa.» Logiikka on Kertzerilläkin ilmeisesti seuraava: valta on primaarista, mutta valta — kuten

mikä tahansa liike, organisaatio tai ideologia — kerrotaan symbolisesti. Vallan hegemonia on normaalioloissa siinä, että vallan symboleja pidetään luonnollisina, itsensänselvinä totuuksina, yhteisen olemassaolon ilmauksina eikä vallan symboleina. Rituaali ja symbolit ovat 'tulkintakaava' jolla miellämme mitä ympärillämme tapahtuu. Rituaalin ja sen symbolisuuden tutkiminen on tuon 'tulkintakaavan' tai -tavan tutkimista. Tulkitsemis- ja ymmärtämistapa ei ole kuitenkaan mikään satunnainen, mielivaltainen tai täysin spontaani prosessi. Rituaalin merkitykset ja rituaalit muuttuvat. Varsinainen tutkimusongelma on *miten* ne muuttuvat. Tämän selvittäminen edellyttää tarkkaa konkreettista tutkimusta.

Kertzerin kirjan lukija oppii ennen kaikkea rituaalin yleistä logiikkaa: sen että rituaalit ovat aina olleet ja ovat yhä edelleen merkittävällä tavalla mukana politiikassa. Kirja ei kuitenkaan yllä tarkkaan rituaalin konkreettisen logiikan tutkimukseen. Ehkä se ei ole sellaiseksi tarkoitettukaan. Rituaalin kuvauksen yleiselläkin tasolla lukija kyllä löytää mielenkiintoisia ideoita ja näkökulmia vaikkapa päivänpolitiikan ja alussa esitettyjen esimerkkien ymmärtämiseksi.

Kirja on hyvin kirjoitettu ja argumentointi selkeää. Se kelpaa hyvin johdatukseksi poliittisen kulttuurin maailmaan rituaalin näkökulmasta. Vaikka lähteistö kirjoittajan taustan huomioonottaen painottuukin jonkin verran antropologiaan, lähdeluettelo on aihepiiristä kiinnostuneelle hyödyllinen.

KYÖSTI PEKONEN